

ponešto zbunjuje: zar ne više „teologija”? To ovdje može biti samo istoznačno, jer ono do čega je Golubu stalo od početka do kraja jest pokušaj vlastitoga utemeljenja odnosno legitimiranja jasno određenoga stila teološkog razmišljanja. Upravo zbog te osnovne autorove nakane, sva druga pitanja koja nastaju tijekom čitanja treba staviti u drugi plan. Dakako, može se slobodno dodati, pitanja je tim više što je riječ o nacrtu a ne o dovršenom djelu u svim njegovim pojedinostima. U tom smislu i sve opaske metodološke naravi, mjestimično pre naglašena shematičnost, odnosno općenito pojednostavljivanje, sve stoji u sjeni osnovne perspektive o stvaralačkoj povijesno-iskustvenoj uosobljenosti/utjelovljenosti riječi kao zajedničkoj osnovi vjere i umjetnosti, teologije i estetike. Tako se ova razmišljanja doimaju kao traganje za onim posljednjim, onim osnovnim u čovjekovom postojanju, da bi se tamo našla i uspostavila veza svega što je doista ljudsko, plemenito, čovjeku neotuđivo i ljudima zajedničko.

Golubova misao uvijek je konkretna, on uvijek misli u ljudima i događajima, no nije zato od manjega dosega. Takve slutnje i uvjerenja Nijemac bi, ili netko drugi, pretvorio u knjižurine. Hrvat se pak zadovolji nacrtima... Golub se tako ovdje pokazuje kao minijaturist teološkog razmišljanja, ujedno kao zagovaratelj jedne poetsko-estetski koncipirane teologije, on koji je prije svega – ima ih koji bi rekli iznad svega – poet, pjesnička duša. U malome, u minijaturi – ali ipak! – otvoreno su nove, „velike” perspektive.

Marko MIŠERDA

KNJIGE IZVANCRKVENIH IZDAVAČA

RUDOLF OTTO: *Sveto. O vanrazumskom u pojmu božanskog i njegovom odnosu prema razumskom*. Preveo s njemačkog V. Premec. Uvod Milan Damjanović. „Svjetlost”, Sarajevo, 1983, str. 244.

Ova knjiga predstavlja neku vrst klasičnog djela na području religije. Nakana autora je da razumom proдре do temelja religioznosti i tako osnuje vjeru na nerazorivom u čovjeku.

Pošto je razradio pojam razumskog i vanrazumskog, autor analizira pojam nadnaravnog. Autor traži temelje religioznog u fascinantnom, u mysterium tremendum i u karakteru stvorenoga te u čudesnom koje prosjajuje iz svega stvorenoga. On zatim određuje pojam svetoga u svemu uzvišenom, odgovara na pitanje što je to izvanrazumsko i govori o izražajnim sredstvima nadnaravnog. Pošto je iz Svetog pisma i Lutherove tradicije odredio nadnaravno, on razlaže sveto kao kategoriju apriori. Na kraju govori o proricanju u prakršćanstvu i o otkrivanju u suvremenom kršćanstvu. Na kraju knjige nalaze se neki prilozi knjiži, bilješka prevodioca i razmišljanja Š. Žuljevića nad knjigom i pojmom sveto.

Prijevod je u cjelini veoma dobar. Ponekad se samo osjeti koliko je naš izraz neadekvatan da izrazi svu širinu i dubinu njemačkog ili latinskog izričaja. U svakom slučaju knjiga je velik doprinos filozofiji i razumijevanju religije i religioznosti kao i kršćanstva.

FRANE BULIĆ: *Izabrani spisi*. Splitski književni krug, Split, 1984, str. 650.

Ovo zamašno djelo izdano je u povodu pedesete obljetnice smrti velikana naše arheologije don Frane Bulića. Uz predgovor i pogovor, koje je napisao Nenad Cambi, knjiga sadrži 27 Bulićevih radova. Oni su izabrani iz deset većih znanstvenih područja kao što su metodologija, topografija, povijest, hagiografija, crkvena povijest, antička arheologija, epigrafija, numizmatika, starokršćanska arheologija, ranosrednjovjekovna arheologija i zaštita spomenika kulture.

KULTURA, časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, br. 65–66–67/84. Tematski broj: Religija, društvo, kultura, str. 464.

Ovo je dvobroj časopisa pripremljen u sklopu istraživanja suvremenih mitova, rituala i religijske svijesti stanovništva Beograda s okolinom. On bi trebao poslužiti budućim savjetovanjima prikazujući razne teorijske domete i rezultate istraživanja religije u svijetu i kod nas. Tema ovog tematskog dvobroja razdijeljena je u četiri skupine: religija i društvo, religija i kultura, religija, filozofija i nauka, te napokon kriza religije, sekularizacija i ateizam. Svaka od tih tematskih skupina

obrađena je u pet do šest članaka iz pera naših i svjetskih autora. Autori polaze s različitih, neki i suprotnih metodološko-teorijskih i istraživačkih stajališta i zato ovaj dvobroj pruža zanimljiv uvid u religiju s raznih gledišta, uvjerenja i znanstvenih pristupa.

RELIGIJA I NACIJA. *Idejno-teorijska rasprava o odnosu religije i nacije*, Zagreb, 1984, str. 148.

Osim predgovora iz pera Bože Rudeža i pogovora V. Mikecina ova knjiga sadrži dvadesetak članaka nastalih u povodu rasprave o knjizi N. Duganđije, *Religija i nacija*, koja je izašla u izdanju Centra za kulturnu djelatnost u Zagrebu 1983. Autori članaka su marksistički mislioci i kršćanski teolozi. Od katoličkih teologa zastupljeni su: T. J. Šagi-Bunić, Marko Oršolić, V. Grmič, J. Rajhman i V. Bajsic. Od pravoslavnih teologa zastupljeni su Č. Drašković, i A. Radović (čak s dva članka). Ova je knjiga ipak prema riječi uvodničara više nova knjiga nego knjiga o knjizi. Stoga vrlo poticajna za razmišljanja o temeljima gornje teme.

MELANIE KLEIN: *Zavist i zahvalnost*. Prijevod A. Sujoldžić. Naprijed, Zagreb, 1983, str. 380.

M. Klein je učenik Freuda i pristalica psihoanalize. No, ona je ovamo uvela niz novih svojih spoznaja, tako da se naziva Kleinovska psihoterapija. Svoj doprinos psihoanalizi Klein je dala u ovoj knjizi čiji je naslov jedan od trinaest poglavlja djela.

W. R. BION: *Iskustva u radu s grupama i drugi radovi*. Biblioteka Psiha. Prev. I. Morić. Naprijed, Zagreb, 1983, str. 175.

Poslije Freuda i Klein smatra se da je Bion jedan od najvećih predstavnika psihoanalize. U ovom djelu Bion pokušava teoriju psihoanalize primijeniti na društvo. Tako je psihoanalitičku teoriju usmjerio u novom pravcu. Knjiga sadrži uvod, predgovor, sedam iskustava u radu s grupama, zatim grupnu dinamiku, kazalo imena i pojmova i na kraju bilješku o piscu.

MIRCEA ELIADE: *Kovaci i alkemijari*. Prijevod M. Mayer. Biblioteka Zora, GZH, Zagreb, 1982, str. 256.

Nakon više izdanja knjige „Okultizam, magija i pomodne kulture“ Grafički zavod Hrvatske preveo je i drugu knjigu ovog vrsnog svjetskog poznavaoa religije i magije. Knjiga se bavi mitovima, obredima i simbolima povezanim sa zanatima rudara, metalurga i kovača i to na način kako ih gleda povjesničar religija. Prvi dio knjige obrađuje mitove, obrede, i simbole, a drugi dio u obliku dodatka daje priloge tom obrađivanju s raznih strana, između ostalog i iz Jungova pristupa *alkemiji i magiji*. *Mircea Eliade* uspijeva drevne mitove i magije pokazati prisutnima i danas baš tamo gdje se čini da je svijet iracionalnoga najviše prevladan. Tako pokazuje trajne crte magije i alkemije u suvremenim kulturama i civilizacijama.

WALTER BELTZ: *Mitologija kur'ana. Čeznja za rajem*. Preveo N. Moaćanin, GZH, Zagreb, 1982.

Nakon uvodnih riječi autor nastoji u deset poglavlja obraditi deset vjerskih istina Kura'na. Na kraju se još nalazi esej o naknadnom djelovanju kuranske mitologije, upute na literaturu, objašnjenje pojmova te popis imena mjesta, zemalja i osoba. Knjiga je pokušaj da se uoči odnos ili ovisnost kuranskog spisa o kozmogonijama svijeta i o biblijskom opisu stvaranja i svršetka svijeta.

SUFIZAM. Priedili D. Tanasković i I. Šop. Biblioteka Zodijak, Beograd, 1981, str. 240.

O sufizmu, mistici i askezi islama sve se više piše i govori unatoč otporima koje sufizmu pruža službena islamska duhovnost. Knjiga sadrži 21 članak stranih autora prevedenih od priređivača knjige. Uvod je napisao D. Tanasković pod naslovom: *Privlačne zagonetke sufizma*. Iako ne iscrpno, ovo djelo ipak pruža zanimljiv pregled svega što se nalazi u pojavi sufizma kao i njegov utjecaj na današnji islam.

KABALA. *Tajna nauka drevnih Hebreja'* Priedila V. Lux. Prosvjeta, Zagreb, 1982, str. 136.

Sve je više ljudi u suvremenim civilizacijama koji proučavaju Kabalu i u njoj traže izgubljeni smisao svijeta i odgonetku vlastite sudbine. Kabala pokraj okultne i mističke

filozofije sadrži i filozofsko i vjersko učenje rašireno među Židovima. Kabala svijet dijeli na četiri sfere: idejnu, duhovnu, duševnu i materijalnu. Ona ima više slojeva i teško je shvatljiva. Stoga ova knjiga predstavlja samo jedno od mogućih tumačenja kabale, možda čak i krivo. Osim predgovora i napomene redakcije, knjiga sadrži 16 tema o kabali i na kraju literaturu.

Tomislav IVANČIĆ

M. KIRIGIN, *Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum Concilium*, Zagreb, 1985, 443 str., format 17 x 24.

Knjiga o kojoj je riječ prvi je svezak niza „Komentara dokumenata Drugog vatikanskog sabora u trinaest svezaka” koje izdaje Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu.

Da se nije bilo lako odlučiti na taj pothvat, svjedoče i ove riječi iz Predgovora prvom objavljenom svesku: „Neki su nas odvrćali od posla upozoravajući nas na malen broj ljudi koji se kod nas bavi takvom vrstom rada. Drugi su nas hrabrili, imajući pred očima ideju koju smo željeli ostvariti” (R. Brajčić u: R. Brajčić – M. Zovkić, *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen gentium*, Zagreb, 1977, sv. 1, str. 6). No bilo je i drugih poteškoća. Na istom mjestu čitamo i ovo: „Budući da su svi autori zauzeti poslovima svojih redovitih dužnosti, nisu izradbi Komentara mogli posvetiti onoliko pažnje koliko sama stvar zaslužuje. Učinili smo što smo u našim prilikama mogli učiniti.”

Slično kaže i M. Kirigin u svom djelu: „Zamoljen da priredim komentar, učinio sam to u uvjerenju da bi ga, s obzirom na sredstva i mogućnosti, u nas neki mladi napisali prije i bolje. U danim sam okolnostima učinio što sam mogao, da braća svećenici i ne malen broj svjetovnjaka, koji se zanimaju za liturgijski život svoje Crkve, imaju bar kakav-takav komentar i poticaj za daljnji studij” (str. 5).

Ako prihvatimo da je to prvotni cilj tog komentara, onda se može reći da je on ostvaren. No čini se da je pisac malo preskroman, i za utjehu može poslužiti da nudi ipak više nego obećava.

Izlaganje je ovako raspoređeno: u uvodnom se poglavlju raspravlja o nekim općim temama: o važnosti liturgijske obnove (17–21), zatim o postanku liturgijske sheme i o općoj raspravi o njoj (21–29) te o temeljnim stavovima Konstitucije (29–31). Nije međutim jasno zašto su ovamo stavljene uvodni članci Konstitucije (1–4) (str. 32–50). Dalji je način izlaganja uglavnom isti: slijedeći poglavlja Konstitucije, pisac najprije daje kratak pregled sadržaja dotičnog poglavlja, zatim donosi tekst i komentar pojedinog članka, a povremeno spaja po dva ili više članaka pogotovo ako su kraći i usko povezani; napokon na kraju svakog poglavlja donosi izbor literature.

Iako je takav način izložen opasnosti monotonije i ponavljanja, mora se priznati da se to izbjeglo. Pisac dobro povezuje sadržaj pojedinih članaka i poglavlja, a istodobno svaki članak ostaje kao posebna cjelina. Čitanje je u dobroj mjeri olakšano uporabom kratica (još je dvije trebalo staviti na popis: *Emandationes* i *Modi*). Ponegdje ipak ima (dužih) nepotrebnih tekstova koji otežavaju praćenje razvoja misli. To se posebno odnosi na duže navode lako dostupnih dokumenata (uglavnom u bilješkama): ili su predugi ili otvaraju sasvim novu temu (usp. npr. str. 17, bilj. 2; str. 18, bilj. 6; str. 22, bilj. 20; str. 104, bilj. 7 itd.).

Tko samo prolista knjigu, vidjet će koliko je ona posla zahtijevala. Zato nije nikakvo čudo što će naći u njoj i podosta sitnijih previda, nedosljednosti, nedorečenosti, pa i poneku krivu informaciju. Spomenimo samo neke: ako je suditi po bilj. 37 na str. 209, pisac nije uočio što je u novim euharistijskim molitvama učinjeno s epiklezom: da je sadržaj potpune epikleze razdvojen tako da zaziv nad darove dolazi prije izvještaja o ustanovljenju a molba za plodove pričesti tek poslije izvještaja; ponegdje je u malo teksta podosta nejasnoće ili čak netočnosti: usp. npr. str. 350, bilj. 28; str. 202, zadnja reč. s bilj. 13; str. 297, bilj. 145; str. 168, bilj. 126; str. 266, bilj. 37 (prva rečenica: to predviđa *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, br. 46 i 267) itd. Ponegdje informacija nije potpuna (npr. str. 162, bilj. 126: usp. *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise*, br. 84; na str. 398, bilj. 47 nije spomenut *Ordo cantus Missae* /1972/ ni *Graduale* iz